

НАЦІОНАЛІСТИЧНИЙ РУХ ОПОРУ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ УКРАЇНІ У 1941 – 1943 РР. (НА МАТЕРІАЛАХ СЛІДЧИХ СПРАВ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Проаналізовано соціальну структуру місцевих членів ОУН(б), основні засоби протистояння нацистському режиму, участь в агітаційній та просвітницькій діяльності. Більшість членів націоналістичного руху зазнали переслідувань з боку окупаційного режиму, їх учасники підлягали звільненням з роботи та арештам.

Ключові слова: націоналістичний рух, ОУН-бандерівці, ОУН-мельниківці, «Просвіта», радянські спецслужби.

Радянська тоталітарна система та заідеологізована історична наука, або замовчували певні сторінки історії, або подавали їх у спотвореному вигляді. Український націоналістичний рух у цілому подавався як прояв бандитизму, а діяльність Організації українських націоналістів як явище, притаманне нібито лише Західній Україні. Дослідження боротьби нашого народу за власну незалежність гальмувалися й відсутністю доступу до джерел, чисельними обмеженнями та заборонами, тотальним контролем і фізичними розправами над науковцями. Українцям нав'язувався міф про довічні ідеологічні розбіжності між Сходом і Заходом. Проте неупереджене знайомство з історією українського націоналізму та ОУН ущент руйнує цей недолугий конструкт.

Друга міфологема, яка активно підтримується російською історіографією, подає ОУНівський рух не як національно-визвольний проти радянського та німецького тоталітаризму, а як виключно колабораціоністський.

Дослідження подій національно-визвольних змагань актуалізуються сьогодні. Адже молода українська держава ХХІ ст., яка зазнала зовнішньої агресії, в черговий раз змушена виборювати право на свою власну ідентичність та самостійне існування.

Активна участь місцевого населення Центральної, Східної та Південної України в діяльності ОУН, спростовує кліше сучасної інформаційної війни про кардинальну відмінність між українцями Заходу і Сходу, між т. зв. «бандерівцями» і прихильниками «руського мира». Дана стаття на основі фактичного матеріалу допоможе продемонструвати історичну спадковість, неперервність та єдність українців у боротьбі за незалежність своєї держави.

Мета статі – на основі архівно-слідчих справ розглянути мотивацію та ступінь участі населення Центральної України в націоналістичному русі на окупованих територіях.

Для реалізації мети були виконані такі завдання:

- опрацьовано історіографію, що торкалася питань націоналістичного підпілля на території Центральної України;
- на основі архівно-слідчих справ осіб, звинувачених у сприянні та належності до ОУН, які зберігаються у Державному архіві Кіровоградської області досліджено діяльність окружного Проводу ОУН (б) на території Олександрійського району;
- описано соціальну структуру місцевих осередків ОУН;
- проаналізовано ставлення населення нашого краю до націоналістичного руху.

Українська історична наука досить повно висвітлює загальний контекст становлення, діяльності та боротьби Організації українських націоналістів. Проте сучасна історіографія оперує переважно дослідженнями які локалізовані територіями найбільшого поширення ОУН, а саме Західної України, що увійшла до складу СРСР восени

1939 року. Лише в останні два десятиріччя з'явилися публікації, які суттєво розширюють присутність та боротьбу ОУН практично на всій території сучасної України.

Першими темою діяльності ОУН на території Кіровоградської області підняли місцеві дослідники В. Бондар, Н. Бокій, В. Кізюн, П. Кизименко, М. Коломієць, Ф. Шепель, Р. Ключко, Ю. Митрофаненко. Краєзнавці розглядали роль ОУНівців в загальному всеукраїнському національному русі. Фактичний матеріал опублікований дослідниками містить свідчення про організацію та структуру націоналістичного підпілля. Серед діячів, місцеві дослідники здебільшого, називають представників Західної України. Висвітлення ролі місцевого населення, є відсутнім або дуже побіжним.

Цікавою є книга С.В. Орел «Розстріляна Просвіта» не зважаючи на її публіцистичний характер та відсутність посилань на джерела, вона допомагає у пошуках кримінальних справ учасників націоналістичного руху, які повністю підтверджують подану у праці інформацію.

Під час пошукової роботи була використана книга «Реабілітовані історією. Кіровоградська область» під редакцією П. Т. Тронька. Перелік засуджених за націоналістичну діяльність вміщений у цьому енциклопедичному довіднику дає можливість полегшити пошуки кримінальних справ в архівах.

Німецькі джерела про переслідування членів націоналістичного руху є дуже нечисельні, тому що більшість із них були знищені або втрачені під час відступу. Деякі матеріали німецьких архівів та спогади учасників, які після війни емігрували за кордон можна знайти у працях дослідників-емігрантів, таких як Лев Шанковський «Похідні групи ОУН (Причинки до історії похідних груп ОУН на центральних і східних землях України в 1941-1943 рр.)» Мюнхен, 1958 р., Зиновій Матла «Південня похідна група» Мюнхен, 1952 р., Мстислав Чубай «Рейд організаторів ОУН від Попраду по Чорне Море» Мюнхен, 1952 р., Микола Чарторійський «Від Сяну по Крим» Нью-Йорк, 1951 р., Петро Мірчук «Нарис історії Організації Українських Націоналістів» Мюнхен, 1968 р.

В обласних державних архівах України є тисячі справ місцевого значення, за якими часто стоять неординарні учасники ОУНівського Руху. Матеріал, опрацьований в Кіровоградському облдержархіві, дає змогу подати попередню інформацію про деякого з них.

Тому основним джерелом дослідів діяльності ОУН є радянські архівні матеріали, які були розсекречені останнім часом. Це перш за все допити заарештованих радянськими каральними органами учасників Руху.

Робота із архівно-слідчими справами потребує застосування складної наукової методології. Адже первинний зміст ускладнює виявлення істини. Суб'єктивізм (можливо, свідомий) спостерігається в оцінці масштабів, цілей та методів діяльності. Специфічні методи дізнання радянських спецорганів, масова фальсифікація та виконання спущених «з гори» рознарядок щодо необхідної кількості виявлених агентів, диверсантів та інших ворогів радянської держави знецінюють і ускладнюють роботу дослідника із архівно-слідчими справами. Свідчення учасників часто суперечать один одному, не тільки серед різних учасників судової справи, але навіть різняться у часі під час допиту однієї людини. Більшість підсудних свідомо чи інтуїтивно спотворювали, приховували чи видозмінювали інформацію, що містили їх свідчення.

Друга світова війна в 1941-1942 рр. призвела до ліквідації комуністичної влади в Україні та спричинила відродження національного руху. На Наддніпрянській Україні активізувалася пропагандистська діяльність похідних груп ОУН.

Особливістю національного руху Центральної України були його організаційна структура. Обласний провід складався з місцевих мешканців та членів похідних груп, а окружні й районні проводи – переважно з місцевих мешканців. Рух привнесений членами похідних груп зміцнили місцевими кадрами, які краще орієнтувалися в

місцевих умовах. Крім того, західна говірка не сприяла конспіративній роботі [6, с. 237].

Найміцніші осередки, за спогадами останнього головного командира УПА В. Кука, існували в Новоукраїнці та Олександрії [6, с. 234-235].

У 1942 році заступником керівника окружного Проводу ОУН(б) в Олександрії став Ярослав Ференц. Ним особисто було створені три групи ОУН(б) – чоловіча, жіноча і молодіжна. Ярослав Ференц здійснював керівництво у селах району як окремими групами ОУН, так і кушовими осередками [1, с. 114]. Його розсекречена архівно-слідча справа дає можливість дослідити діяльність даної організації. Організаторами запільної мережі були представники сільської інтелігенції: вчителі, агрономи. Основною метою націоналістичного руху бандерівців була робота з молоддю.

Серед учасників цього руху Я. Ференц називає: Шевченка Дмитра Федоровича - вчителя, одного з керівників районного штабу, Лінника Никифора Івановича-завідувача народосвітою при окупаційній владі, Малаховського Олександра Олександровича та Гайда (ініціали не згадуються) - інспекторів народосвіти, Кружича Анатолія - співробітника редакції газети «Олександрійський бюлетень», Чуб Ольгу – актрису, Васича Вадима (мав зв'язок з Федченко Б.Н. із червоноокам'янського театру), Турбаєвську Олександру Трофимівну - зв'язкову, яка їздила з літературою та листівками до Кіровограду [3, с. 137]. Також у протоколі допиту Костянтинової Катерини Іванівни згадується Кашпуровська Марія Афанасіївна - студентка педагогічного інституту.

Як співучасник у справі Я. Ференца проходив Бузюн Михайло Кузьмич. Уроженець Чернігівської області, закінчив Ніжинський педінститут, з 1934 р. викладач російської мови в Знамянському районі. З 1939 р працює в м. Олександрія викладачем [3, с. 60-61]. Окупаційна влада після повернення в Олександрію пропонує йому роботу в школі, але він відмовляється. Пізніше стає директором театру, де працював з грудня 1941 по жовтень 1943 року [3, с. 65].

За даною справою також проходить Малаховський Олександр Олександрович, який до війни працював учителем. Батько був військовим, тому народився у м. Люблін. Потім родина жила в Харкові. Закінчив Київський комерційний інститут, працював обліковцем на заводі, а з 1926 по 1941 рр.- на викладацькій роботі.

За даними кримінальних справ Олександрійська організація була тісно пов'язана з ОУНівськими осередками у с. Червона Кам'янка, що згадується у справі Я. Ференца та інших справах на колишніх членів ОУН.

За даними справи Я. Ференца його попередником був Гарачий (ініціали не згадуються), який працював головним лікарем. Серед членів Червонокам'янського відділу: Базен Платон Афінасієвич – вчитель, а потім актор театру, Сергієнко Ніна Яківна - вчитель хімії та біології, Сергієнко Семен Нестерович, Артюх Марк Максимович, Бугрій Григорій Іванович - вчитель фізики та математики, Кравченко Григорій Васильович [2, с. 43, 150].

Багато прихильників націоналістичного руху та їх родини потрапили під репресивну машину радянської тоталітарної системи. На початку війни багато з них були мобілізовані до Червоної армії. Але помилки радянського командування на перших етапах війни, відсутність ефективної організації евакуації призвели до того, що солдати потрапляли в оточення, бачили безглуздість людських жертв та передбачали крах радянської тоталітарної машини. Все це породжувало сподівання на те, що гітлерівський режим буде лояльнішим до українців, і як результат незаважатиме відновленню Української держави.

Бузюн М.К. перебуваючи на строковій службі в Червоній армії, потрапив під слідство, у сфабрикованій справі, але був звільнений за відсутністю складу злочину [3, с. 60-61]. На початку війни потрапив у оточення в районі Бердянська та табір для

військовополонених в м. Бреслав Запорізької області. На питання про звільнення з табору дає показання, що підкупив поліцейського [3, с. 61-63]. В пізніших допитах згадує, що німці відпускали українців, особливо з Правобережжя та дозволяли повернутися в місця постійного проживання [3, с. 89]. Тому Микола Кузьмич повертається спочатку в Знаменський район, потім до Олександрії [3, с. 61-63].

Малаховський О.О. був заарештований у 1937 році. Говорив що Вільгельм II набагато розумніший за російського царя Миколу. Не засуджений, але 3 роки пробув у тюрмі [3, с. 105].

Батько Кашпуровської М.А. розкулачений, хоча був середняком. Родина Марії Афанасіївни не встигла евакуюватися через відсутність інформації про війну та її хід. Працювала на будівництві доріг. За допомогою Константинової К.І. та Я. Ференца через слабе здоров'я Кашпуровської М.А. була влаштована в кіоск продавати «фашистську и украинську літературу». Працювала разом з Турбаєвською О.Т. [4, с. 109].

Шевченко І.І. був мобілізований до армії, але його підрозділ не зміг переправитися через Дніпро, а командири «розбіглися». Зупинились переночувати на якомусь хуторі, а той на ранок вже був окупований німцями. Повернувшись додому став директором Червонокам'янської школи [5, с. 41].

Бугрій Г.І. був мобілізований до армії, в перші дні війни потрапив в оточення. Втік з табору для військовополонених, а повернувшись додому, отримав посаду вчителя в Червонокам'янській школі [2, с. 127].

В.Г. Мезенцева була донькою селянина, який мав 15 десятин землі за це його розкуркулили, вигнали з хати, а матір забрали у в'язницю.

Провідною формою діяльності було просвітництво: агітаційно-інформаційна робота, поширення друкованих видань українського патріотичного змісту, виявлення та фіксація злочинів проти українців з боку окупаційних режимів [6, с. 237].

Бузюн М.К. свідчить що робота Олександрійської «Просвіти» була заборонена німцями, і її засідання не відбувалися [3, с. 75]. Малаховський О.О. на відміну від Бузюна М.К. говорить що перше засідання все ж відбулося, а вже потім організація була закрита окупаційною владою [3, с. 111].

Більш активною була діяльність Червонокам'янської «Просвіти». С. Орел описує діяльність Віри Григорівни Мезенцевої вчительки географії та Клавдії Юхимівни Шаповал викладачки української мови та літератури, залучених до просвітницької діяльності [7, с. 23-24].

Ідеологом Червонокам'янської «Просвіти» був директор школи та театру Шевченко Іван Іванович. У школі навчання відбувалося в національному дусі. На педраді виступив представник похідної групи ОУН, який закликав розповідати про злочини радянського режиму, виховувати у учнів любов насамперед до рідної України. На школі було вивішено тризуб. Серед учнів запроваджено привітання «Слава Україні» - «Героям слава!» [5, с. 74].

На допиті К.Ю. Шаповалова пояснює енкаведистам: «Директор школи доручив мені роз'яснити на зборах, що означає наш національний герб тризуб. Для підготовки він дав мені брошуру, яка так і називалась – «Тризуб». У брошурі називався цілий ряд українських націоналістів – Петлюра, Винниченко» [7, с. 23].

У 1942 році Івана Івановича зняли з посади директора школи, замість нього поставили Б.Н. Федченка [2, с. 124].

Після заборони «Просвіти» агітаційним майданчиком оунівців став театр. На сцені Олександрійського театру йшли п'єси «Наталка Полтавка», «Дай серцю волю, заведе в неволю», «Назар Стодоля», «Лиха іскра», «Бондарівна», «Майська ніч», «Мати наймичка», «Ой не ходи Грицю», «Сватання на Гончарівці», «Пошилися в

дурні», «Степовий гість», «Невольник». Всього 78 п'єс [3, с. 75]. Крім того була поставлена п'єса «Мина Мазайло», яка за визначенням радянських слідчих «була явно націоналістического содержания». В період радянської влади була заборонена. (підкреслено в справі олівцем). Останні два місяці окупації приміщення театру використовували виключно для організації концертів для німецьких солдат і офіцерів [3, с. 67].

Н.І. Лінник вимагав від М.К. Бузюна, директора театру: «Доки радянська влада відсутня треба перевиховувати молодь в націоналістичному дусі» [3, с. 68]. Ще Н.І. Лінник поставив М.К. Бузюну завдання підготувати доповідь до річниці Т.Г. Шевченка [3, с. 71]. Переглянувши доповідь інспектор Лінник Н.І. висловив невдоволення її подібністю із штампами радянських підручників, а до її змісту висловив зауваження та вимагав акцентувати увагу на переслідуванні Т.Г. Шевченка російською владою й аналогічне цькування радянською владою українських патріотів. М.К. Бузюн на допиті виправдовується, що до антирадянської в його доповіді належала тільки фраза: «Слава богу, що цю річницю ми святкуємо без більшовиків». В театрі також повісили «Тризуб» [3, с. 72].

О.О. Малаховський повідомив на допиті, що читав на конференції антирадянську статтю із газети «Кіровоградські вісті», яка «клеветала на советскую власть и жизнь учителей при советской власти». Також за вину він визнає, що читав на конференції статтю Михайла Зоценка, в якій висміювалась радянська педагогічна система [3, с. 109]. За провину на суді він визнав, що сказав електрику: «При більшовиках світла в народосвіті не було, так ви зараз проводите» [3, с. 110].

Серед пропагандистської літератури згадуються журнали зі Львова видані у 1934-1936 рр, журнал «Дзвін», брошури «В застенках ГПУ» та ін. [2, с. 47].

Протягом багатьох років радянська та російська історіографія подавала ОУНівську діяльність як колабораціоністську. Дослідження архівних справ спростовує дану думку.

Методи боротьби змінювались на різних етапах. К.І. Константинова вказує на два періоди у ставленні ОУНівців до німецького окупаційного режиму. Також вона детально описує різницю між бандерівцями та мельниківцями. На початку окупації бандерівці засилають своїх людей до німецьких установ (приклад І.М. Пилипенко, працював у поліції, сама Е.І. Константинова була перекладачем). Також ОУНівці вступали в радянські партизанські загони в цілях вивчення настроїв партизан, їх дій в тилу німців, та можливості їх залучення в подальшій боротьбі на боці ОУН [3, с. 135].

І.М. Пилипенко прибув із Західної України виконував обов'язки начальника поліції, але був заарештований восени 1942 р. [2, с. 46]. Він ставив завдання вести підготовку по вигнанню німців з території України. Коли радянська влада програє, ОУНівці повинні вигнати німців та побудувати самостійну Українську державу. Для цього займатися підготовкою надійних людей, здібних боротися проти німців [2, с. 44].

Засилали до лав Червоної Армії своїх членів, використовували їх в своїх інтересах. Також йшли в німецьку армію для отримання інформації про дії проти ОУН [3, с. 136].

Свідчень про створення місцевих військових загонів не має. В боротьбі за незалежність України розраховували на допомогу Заходу. Федченко Б.Н. говорить, що зброї у них не було, лише агітаційна робота [2, с. 51].

Баден П.А. на допитах засвідчив, що чув розмови з приводу придбання зброї, та наявності у місцевого підпілля одного кулемета та декількох гвинтівок. Він давав свідчення про зв'язки Федченка Б. з Я. Ференцом. Також вказує на налагоджений зв'язок між місцевими націоналістами та групою партизанів, які знаходились у Лозоватському лісі, і про свої наміри боротися проти німців [2, с. 75].

Г.В. Кравченко згадує що Федченко Б.Н. закликав націоналістів убивати німців та забирати у них зброю. Коли прийде слухний час треба бути готовим встати на боротьбу проти більшовиків та німців [2, с. 97].

Одним з недоліків руху опору була відсутність єдності у боротьбі з нацистами. Бандерівці орієнтувалися на молодь та займалися їх вербуванням. Проводили агітацію проти німців, закликали молодь не їхати на роботу в Німеччину. Мельниківці спиралися на старше покоління. Найбільшим авторитетом користувались бандерівці. Спочатку легально, потім таємно від німців створювалися бойові групи [3, с. 135].

Коли представники мельниківців приїздили до Олександрії з метою розгорнути ОУНівську роботу, на цій території вже переважали бандерівці. Я. Ференц заявив С.М. Миколайчику, що якщо він не виїде з Олександрії, то «йому буде погано» [3, с. 135].

Це ослаблювало націоналістичний рух, більшість його членів зазнали переслідувань з боку окупаційного режиму. Німцями була заборонена п'єса «Бондарівна» в якій український народ закликався до боротьби проти ворогів, є вираз «Гей на ворогів!» [2, с. 116]. Закривалися школи, театри, «Просвіти», їх учасники підлягали звільненням та арештам. Під час облави німці затримали колишнього директора театру, та ще близько 500 відправили в табори та на примусові роботи [3, с. 67].

І.І. Шевченка, активного члена ОУН заарештовано німецькою СД у 1942 р. за підозрою у симпатіях до більшовиків [2, с. 51]. Після приходу радянської влади його мобілізували до армії. Служив він у першій роті першого батальйону 20-го повітряно-десантного гвардійського полку II Українського фронту. В грудні 1943 р. був тяжко поранений. Півроку лікувався у госпіталі. Саме під час лікування був арештований радянськими спецслужбами за підозрою в участі під час німецької окупації в українському націоналістичному підпіллі.

Н.І. Лінник, у 1943 р. заарештований за національну діяльність, відправлений до Бухенвальду. Шевченко Д.Ф., також заарештований [3, с. 91]. Малаховський О.О., заарештований каральними загонами СД за саботаж, підозрювався у зв'язках із партизанами та українськими націоналістами. Перебував в Кіровоградській в'язниці, а потім відправлений до Бухенвальду, згодом в м Гармец, звідки був звільнений радянськими військами [3, с. 103].

Головний лікар с. Червона Кам'янка Горячий (ініціали не вказані), який, за показаннями К.І. Константинової, був керівником кущової ОУН і мав позитивну характеристику Я. Ференца, був арештований німцями [3, с. 135].

Катерину Константинову, Олександра Малаховського, Данчура Павла (23 роки галичанин), Івана Карачевського (23 роки), Руденка з родиною в Кіровограді було заарештовано та ув'язнено німцями до тюрми. У 1943 р. Константинову К.І., за матеріалами допитів радянських спецслужб, після арешту було завербовано німцями на таємного агента СД для виявлення членів ОУН та їх діяльності [3, с. 137].

Б.Н. Федченка, 5 червня 1943 року під час гастролей театру в селі Омельник Онуфрієвського району, було заарештовано та відправлено до Бухенвальду [2, с. 47].

Можна зробити такі висновки, що соціальну базу націоналістичного руху складала переважно інтелігенція, яка найменше піддавалася впливу агітації з боку радянської тоталітарної системи. Більшість із них зазнали репресивних заходів, як в довоєнні часи так і в період окупаційної влади.

Учасники націоналістичного руху розуміли подібність тоталітарних рис нацистського та радянського режимів. Основною метою їх діяльності було повалення цих режимів, встановлення демократичного ладу, справедливої соціально-економічної системи, необхідною умовою реалізації якої вони вважали досягнення Україною незалежності.

Протиріччя між бандерівцями та мельниківцями послаблювали націоналістичний рух. Співпраця членів ОУНівської організації з німецькою окупаційною владою пояснюється бажанням отримати доступ до просвітницької та агітаційної діяльності серед населення України. Участь деяких членів організації в каральних органах, мала на меті отримання інформації про плани окупаційної влади щодо місцевого населення.

Оунівці ставили завдання вести підготовку по вигнанню німців з території України та побудувати самостійну Українську державу. Для цього бандерівці засилали своїх людей до німецьких установ та радянських партизанських загонів. Посилення репресій з боку окупаційної влади призводило до радикалізації методів та посилення антинімецького спрямування націоналістичної діяльності.

Більшість членів націоналістичного руху зазнали переслідувань з боку окупаційного режиму, їх учасники підлягали звільненням та арештам. Найбільша хвиля репресій припадає на 1943 рік, що пов'язано з діями на фронті та радикалізацією ОУНівської діяльності.

Нажаль через низку об'єктивних обставин: інтенсивну русифікацію, пасивність і звичку пристосовуватись до будь-яких обставин, побоювання за можливі репресії з боку нацистів та комуністів, більшість населення в умовах окупації не перейнялась ідеями українського самостійницького руху.

Отже, можемо констатувати, що основною соціальною базою націоналістичного руху була інтелігенція, яка не піддавалася радянській пропаганді. Помилки радянського командування перших днів війни, марність людських жертв, породжувало сподівання на крах радянської тоталітарної машини та відновлення Української держави.

1. Бокій Н. М. Матеріали до портретів діячів ОУН-УПА Кіровоградщини (1941-1943 рр.) // Наукові записки КДПУ. Серія: Історичні науки. Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. Вип. 11. С. 111-117
2. Державний архів Кіровоградської області (далі – ДАКіро). Ф. 5907, оп. 2, спр. 12715.
3. ДАКіро, ф. 5907, оп. 2, спр. 13855.
4. ДАКіро, ф. 5907, оп. 2, спр. 8351.
5. ДАКіро, ф. 5907, оп. 2, спр. 9359.
6. Кизименко П. Невідома війна // Пам'ять степів: Історичні нариси з минулого Кіровоградщини. - Кіровоград, 2003. С. 234-245.
7. Орел С.В. Розстріляна «Просвіта». Кіровоград: Центрально-Українське вид-во, 2014. 155, [1] с.

References

1. Boki N. M. Materials to portraits of the OUN-UPA figures of Kirovohrad region (1941-1943) // Scientific notes of the KDPU. Series: Historical Sciences. Kirovograd: KDPU them. V. Vynnychenko, 2008. Vyp.11. S.111-117.
2. State Archive of the Kirovograd region (dali – DAKirO), f. 5907, op. 2, spr. 12715.
3. DAKirO, f. 5907, op. 2, spr. 13555.
4. DAKirO, f. 5907, op. 2, spr. 8351.
5. DAKirO, f. 5907, op. 2, spr. 9359.
6. Kizimenko P. Unknown War // Memory of the steppes: Historical sketches from the past of Kirovograd region. Kirovograd, 2003. P. 234-245.
7. Orel S.V. "Prosvita" was shot. Kirovograd: Central-Ukrainian publishing house, 2014. 155, [1] p.

Стьопул І. В.

Националистическое движение сопротивления в Центральной Украине в 1941 – 1943 гг. (на материалах следственных дел Государственного архива Кировоградской области).

Проанализировано соціальну структуру місцевих членів ОУН (б), основні способи протистояння нацистському режиму, участь в агітаційній і просвітницькій діяльності. Більшість членів націоналістичного руху зазнали переслідувань з боку окупаційного режиму, їх учасники підлягали звільненням та арештам.

Ключевые слова: націоналістичне рух, ОУН бандерівці, ОУН мельниківці, «Просвіта», радянські спецслужби.

Stiopul I. V.

Nationalist protection in Central Ukraine in 1941 – 1943 (on materials of investigative affairs of Kirovograd region public archives).

The social structure of local members of OUNBandera, basic opposition to the Nazi regime, participation in the campaign and educational activities are analyzed. Most members of the Nationalist Movement were persecuted by the occupation regime, the participants were subject to dismissal and arrest.

Keywords: Nationalist Resistance, OUN Bandera, OUN Melnykites, «Enlightenment», the Soviet secret service.

УДК 93:355.4(477.41/.42+477.82) «1943»

В.Л. Гальчинський

БОЙОВА ТА ДИВЕРСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ОБ'ЄДНАНОГО ПАРТИЗАНСЬКОГО З'ЄДНАННЯ НА ПОЛІССІ ТА ВОЛИНІ (БЕРЕЗЕНЬ – ЧЕРВЕНЬ 1943 Р.)

Висвітлюється збройна та диверсійна боротьба Чернігівського об'єднаного партизанського з'єднання проти гітлерівців на території Полісся та Волині у роки Другої світової війни. Зокрема, висвітлюються особливості тактики при проведенні: Брагінської операції, в результаті якої з'єднанню вдалося повністю знищити військову флотилію на р. Прип'ять та успішно здійснити її форсування; Скригалівської наступальної операції; операції по знищенню німецьких гарнізонів у містечках Брагіні, Скригалово, Володимирець та ін. Наведені загальні дані щодо нанесених втрат німецьким окупантам та захоплених ворожих трофеїв.

Ключові слова: Олексій Федоров, Сидір Ковпак, Чернігівське об'єднане партизанське з'єднання, партизани-федорівці, нацистські окупанти, Прип'ять, флотилія, Брагінська операція.

Цього року минуло 75-років від часу передислокації на територію Правобережної України Чернігівського об'єднаного партизанського з'єднання під проводом Олексія Федорова. Протягом останніх 70-ти років вийшло чимало книжок, газетних та журнальних публікацій, в яких міститься інформація щодо діяльності партизанського з'єднання Олексія Федорова, як одного з найбільш ефективних суб'єктів спротиву нацистським окупантам під час Другої світової війни. Серед них потрібно назвати праці А. Кентія і В. Лозицького «Війна без пощади і милосердя: Партизанський фронт у тилу вермахту в Україні (1941-1944)» [1], О. Гогуна «Сталінські командос. Українські партизанські формування, 1941-1944 рр.» [2], а також виняткове видання «Партизанская война на Украине. Дневники командиров партизанских отрядов и соединений. 1941-1944» [3], підготовлене співробітниками Центрального державного архіву громадських об'єднань України. Проте в них міститься обмежена кількість інформації щодо бойової діяльності партизан-федорівців навесні та на початку літа 1943 р. Тому, відповідно, мета цієї статі полягає у розкритті інформації про боротьбу Чернігівського об'єднаного з'єднання проти гітлерівців в березні-червні 1943 р., з'ясуванню загальної кількості вбитих ними нацистських окупантів та захоплених ворожих трофеїв.

2 березня 1943 р. Український штаб партизанського руху, виконуючи директиву Державного Комітету Оборони, видав наказ щодо передислокації головних сил з'єднання під командуванням Олексія Федорова на Правобережну Україну [4, с. 73]. 11 березня 1943 р. з'єднання вирушило в рейд. В ніч на 14 березня 1943 р. Чернігівське об'єднане партизанське з'єднання форсувало річку Дніпро без єдиного пострілу на її правому березі. Того самого дня ворог силами двох батальйонів з використанням артилерійського та мінометного вогню повів наступ на села в яких розташовувались партизани з'єднання. Проте, партизанами зазначене угруповання ворога було відбите [2, арк. 84]. В ніч на 15 березня 1943 р. гітлерівці знову спробували блокувати просування О. Федорова по Правобережній Україні, використовуючи Житомирську поліцейську роту, Вінницьку козацьку роту і орієнтовно десять німців, озброєних важкими кулеметами, а також ротними мінометами. Незважаючи на вищезазначені усклад-